

УДК 657.1

Святенко І.М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Макіївського економіко-гуманітарного інституту*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

У статті досліджено питання, пов'язані безпосередньо з формуванням оптимальної облікової системи банку для забезпечення фінансової стабільності і прозорості його діяльності з метою досягнення економічних і соціальних вигід. Проаналізовано нагальні питання обліково-аналітичного забезпечення управління банківською діяльністю та сформовано основні відповідні заходи щодо оптимізації обліково-аналітичної системи. Доведено, що проведення банком виваженої стратегії удосконалення обліково-аналітичної системи, яка має ґрунтуватися на досконалих системах обліку, аналізу, контролю та планування, надасть конкурентні переваги на ринку банківських послуг.

Ключові слова: бухгалтерський облік, організація обліку, банківські установи, інформаційне забезпечення, фінансові ресурси.

Святенко И.Н. БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ КАК ОСНОВА ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РЕСУРСАМИ БАНКОВСКОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

В статье исследованы вопросы, связанные с формированием оптимальной учетной системы банка для обеспечения финансовой стабильности и прозрачности его деятельности с целью достижения экономических и социальных выгод. Проанализированы актуальные вопросы учетно-аналитического обеспечения управления деятельностью и сформированы основные меры по оптимизации учетно-аналитической системы. Доказано, что проведение банком взвешенной стратегии совершенствования учетно-аналитической системы, которая будет основываться на совершенных системах учета, анализа, контроля и планирования, создаст конкурентные преимущества на рынке банковских услуг.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, организация учета, банковские учреждения, информационное обеспечение, финансовые ресурсы.

Sviatenko I.M. ACCOUNTING INFORMATION AS THE BASIS FOR PROVIDING FINANCIAL RESOURCES BANKING INSTITUTIONS

The paper investigates issues related directly to the formation of the optimal accounting system of the bank to ensure financial stability and transparency of its activities in order to achieve economic and social benefits. Analysis of the pressing issues of accounting and analytical support management activities and formed the main appropriate measures to optimize analytical system. It is proved that the bank's prudent strategy improving accounting and analysis system, which will be based on sophisticated system of accounting, analysis, control and planning, will provide a competitive advantage in the banking market.

Keywords: accounting, organization of accounting, banking institutions, information and financial resources.

Постановка проблеми. Оновлення напрямів ведення банківського бізнесу, вдосконалення банківських технологій і засобів комунікацій, розширення спектра послуг спричинюють необхідність постійно коригувати та оперативно переглядати стратегію і тактику діяльності банку на основі інформаційної бази даних, великий обсяг якої формується завдяки процедурі бухгалтерського обліку [1, с. 24].

Комерційні банки відіграють важливу роль посередника між суб'єктами господарської діяльності (юридичними та фізичними особами), котрі мають тимчасово вільні грошові кошти, і тими, хто їх потребує. Йдеться про раціональне розміщення капіталів в економічному просторі. Необхідно створення ефективної банківської системи на засадах ринкової економіки.

Кризові явища, що спостерігаються у світовому фінансовому середовищі та економіці України, мають значний вплив на фінансовий стан та результати діяльності українських банків [2, с. 82]. Зміни, які відбуваються в Україні, потребують гнучких, достатньо пристосованих до ринкових умов систем управління банком [3, с. 51].

Ми згодні з висновками більшості науковців та аналітиків [1; 4; 5; 6; 7], що нові економічні умови вимагають від банків зробити такі основні кроки: докласти зусиль по утриманню депозитів клієнтів та шукати можливості для отримання фінансування з інших джерел; більш уважно ставитися до кредитування і обирати продукти та ніші, на яких вони бу-

дуть спеціалізуватися; проаналізувати свою внутрішню ефективність і ліквідувати недоліки, що були наслідком швидкого росту в попередньому періоді; виявити приховані резерви та у ряді випадків реорганізувати бізнес, тобто переглянути діючі стратегії, організаційні структури та, відповідно, оптимізувати штати співробітників; покращити рівень обслуговування існуючих клієнтів для їх утримання і збільшення їх прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику організації та методики обліку в банківських установах, зокрема приведення їх у відповідність з міжнародними нормами, правилами, принципами досліджували багато науковців, а саме: Т.В. Баранівська, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, З.В. Гуцайлук, М.Я. Дем'яненко, В.П. Завгородній, С.Я. Зубілевич, Г.Г. Кирейцев, Л.М. Кіндрацька, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, Л.Д. Лисова, С.М. Міщенко, Л.О. Примостка, В.І. Ричаківська, П.Г. Саблук, П.М. Сенищ, В.В. Сопко, В.Г. Швець, А.М. Герасимович, М.С. Демкович, Л.М. Кіндрацька, В.Б. Кириленко, А.С. Бакаєв, П.С. Безруких, С.А. Николаєва, В.Д. Новодворський, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов, Л.З. Шнейдман. Але дискусійними залишаються окремі норми чинних стандартів бухгалтерського обліку, що знижує можливість їх використання у практиці банківських установ.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження питань, пов'язаних з формуванням оптимальної облікової системи банку для забезпечення фінансової

стабільності і прозорості його діяльності з метою досягнення економічних і соціальних вигід.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне управління банком неможливе без своєчасної бухгалтерської інформації про його реальний фінансовий стан. Зрозуміло, що оцінити успішність облікової політики комерційних банків є надзвичайно складним завданням. Але цілком безперечно, що бухгалтерський облік є важливим елементом структури внутрішнього контролю, сприяє підвищенню його якості.

Притаманні банківській діяльності ризики, зокрема кредитний, процентний, ліквідності, зумовлюють і ризик отримання прибутку. З огляду на це, управління банком розглядається як сукупність конкретних дій, що виконуються керівництвом на основі інформації [8, с. 35] і які націлені на забезпечення прибуткової діяльності банку. Процес отримання інформації забезпечує зняття певної невизначеності щодо управлінських рішень внаслідок того, що з деякої сукупності можливих варіантів виокремлюється той, що найбільш сприятливий в конкретній ситуації [9, с. 17]. Кількість інформації залежить від міри невизначеності: чим нижча ймовірність того факту, про який повідомляється, тим більшу кількість інформації має нести дане повідомлення [10, с. 57].

У найширшому розумінні облік – це мова бізнесу. Саме тому організація обліку має врахувати принципи діяльності банківських установ, зокрема такі найзагальніші, як принцип прибутковості, принцип ризиковості банківських операцій, принцип платності банківських ресурсів.

Бухгалтерський облік у банках за своєю сутністю нічим не відрізняється від обліку, який здійснюється іншими підприємствами. Тож на облік у банках поширюється загальноприйняте визначення: бухгалтерський облік – це процес спостереження, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про господарську діяльність банку зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [11, с. 20].

У практичному аспекті бухгалтерський облік системно відображає інформацію про окремі банківські операції, до яких відносять розрахункові, кредитні, депозитні та інші і з яких складається господарська діяльність банку, що дає змогу користувачам одержувати дані, потрібні для аналізу й оцінювання стану та ефективності діяльності банку. Передавання інформації від банку до користувачів здійснюється шляхом складання й оприлюднення бухгалтерської звітності.

Порядок ведення та організації бухгалтерського обліку в банку має певні особливості, які відрізняють його від бухгалтерського обліку інших комерційних підприємств. При цьому також саме до банків з боку суспільства виникають додаткові вимоги щодо ведення бухгалтерського обліку.

Наявність особливостей у системі бухгалтерського обліку в банках обумовлена сферою їхньої діяльності – фінансові ринки, а відповідно, і специфікою операцій, які вони здійснюють, та їх роллю в забезпеченні стабільності грошово-кредитної системи [5, с. 43].

Сфера користувачів банківської інформації досить широка. До неї входять держава в особі Національного банку, податкові та інші контролюючі органи, безпосередньо керівництво відповідного банку, а також його інвестори та акціонери, вкладники і позичальники, банківські службовці та інші зацікавлені особи – звідси і постають питання, щодо відповідної організації облікового процесу у банку та форми подачі облі-

кової інформації, зрозумілій усім користувачам, яка потрібна саме йому, в необхідному обсязі та у визначений час. Важливо, щоб ця інформація була якомога повною та достовірною. Отже, будуючи систему бухгалтерського обліку, слід зважати на специфічні умови діяльності банку, пов'язаних з його місцем у системі ринкових відносин [6, с. 33-34]:

- по-перше, у процесі надання банківських послуг і отримання прибутку домінує рух фінансового капіталу, здебільшого у формі залучених коштів клієнтів. Відповідно, у системі обліку необхідно забезпечити відображення всіх аспектів залучення коштів і їх розміщення.

- по-друге, банк є розрахунковим центром і посередником у фінансових операціях, що їх виконують його клієнти. Цим пояснюється активна участь банку в роботі багатьох підприємств різних галузей і форм власності. Саме тому важливим завданням діючої системи обліку є відображення виконаних операцій за дорученнями клієнтів на їхніх поточних рахунках.

Тому вельми необхідно, щоб усі банківські операції простежувалися від їх початку і впродовж усього періоду здійснення аж до внесення до звітності. Загалом на практиці не існує схеми, що гарантує фінансову безпеку та стійкість банку.

Система бухгалтерського обліку у банках – це складний обліковий механізм, що функціонує за трьома напрямками. Перший – документальний, передбачає організацію обліку фактів господарської діяльності. Другий – контрольно-результативний, забезпечує визначення результатів господарської діяльності банку та передусім прибутку. Дані обліку використовуються для контролю власності та взаєморозрахунків з фіскальними органами. Третій – управлінський, тісно пов'язаний із запровадженням в облікову практику управлінського обліку [5, с. 26].

Наголосимо, що головним завданням обліку і звітності є формування необхідної за обсягом та структурою інформації для контролю господарських процесів і прийняття планово-управлінських рішень, які б забезпечували зростання дохідності всіх банківських операцій та загальної прибутковості банківської діяльності.

Особливої актуальності набувають питання формування облікової політики в умовах концентрації фінансового та промислового капіталу. Необхідність своєчасної та достовірної інформації для прийняття управлінських рішень зумовлює потребу впровадження інформаційних систем і комп'ютерних технологій при формуванні облікової політики, а також розробки рекомендацій для їх застосування.

Тож перед банками постійно стоїть завдання розробки та формування методичних, організаційних і технічних рішень, що не знайшли відображення в нормативних документах, методичній літературі і наукових дослідженнях та які дозволять розробити індивідуальну облікову політику, що надасть змогу максимально ефективно використовувати матеріальні й фінансові ресурси банку та здійснювати маневрування коштами з урахуванням змін ринкової кон'юнктури відповідно до стратегії й тактики банку.

Держава законодавчо встановлює вимоги щодо опублікування фінансової (зовнішньої) звітності і завдяки цьому створює умови і джерело, з якого громадяни та інші учасники ринкової економіки можуть отримати фінансову інформацію про діяльність конкретного підприємства, у тому числі про банки, і мати підстави для прийняття рішень щодо інвестування коштів. Отже, соціальна роль фінансового

бухгалтерського обліку полягає в забезпеченні користувачів інформацією через надання фінансової звітності [12, с. 23].

Проте корисність інформації залежить від того, чи розуміє зміст повідомлення той, хто отримує інформацію. У процесі передавання інформації важливим є однозначне тлумачення і розуміння понять, термінів, показників та інших носіїв інформації, які використовуються під час прийняття рішень менеджерами, інвесторами, кредиторами та іншими учасниками ринку. Розв'язання цієї проблеми вирішується через зобов'язання усіх підприємств вести фінансовий бухгалтерський облік і складати фінансову звітність за правилами, установленими державою. Національні положення з бухгалтерського обліку і фінансової звітності, затверджені в Україні, можна розглядати як своєрідну конституцію фінансового обліку, правила якої обов'язкові для дотримання підприємствами, що ведуть фінансовий облік.

Виконання поставлених перед бухгалтерським обліком завдань із забезпечення зовнішніх користувачів інформацією про майновий та фінансовий стан підприємства вимагає встановлення загально визначеної сукупності принципів і правил, які використовуються в бухгалтерському обліку при формуванні та відображенні інформації. Разом з тим при формуванні елементів облікової політики необхідно дотримуватися встановлених державою нормативів.

Саме облікова політика підприємства є тим важливим засобом, завдяки якому існує можливість розумного поєднання державного регулювання і власної ініціативи підприємства в питаннях організації та ведення бухгалтерського обліку.

Необхідною умовою створення облікової політики є присутність економічних інтересів різних користувачів, існування яких спонукає до встановлення єдиних правил для ділового спілкування. Достатньою умовою є забезпечення умовності облікових методик. На сьогодні облікова політика впевнено визнана складовою методологією бухгалтерського обліку.

Погоджуємося з висновками вітчизняних науковців [3, с. 49], які визначають облікову політику як складову системи управління банком, яка є початковим етапом у системі інформаційного кругообігу та забезпечує функції аналізу, контролю, стратегічного і поточного планування, та прийняття управлінських рішень. Саме наявність достовірних та якісних облікових процедур, що переорієнтовані з контрольно-розподільчих функцій на управлінські, мають підвищити рівень системи управління банком.

Забезпечення об'єктивності оцінки активів у фінансовій звітності є одним з пріоритетних. Тому облікова політика повинна розкривати правила визнання активів на дату балансу за справедливою вартістю, що здійснюється приведенням первинної вартості активів до їх нової вартості через механізм переоцінки та метод визнання зменшення корисності активу.

При формуванні облікової політики необхідно мати на увазі, що існує тісна залежність між обраними обліковими методиками та фінансовими результатами діяльності банку, так як окремі елементи облікової політики демонструють значний вплив на фінансові показники діяльності банку.

Сьогодні зростає значення облікової політики банку щодо зобов'язань за залученими коштами. При її формуванні доцільним є:

встановлення правил для розмежування зобов'язань за строками на короткострокові та довгострокові за різними фінансовими інструментами, правилами первинного встановлення та наступної зміни строків; визначення методів нарахування амортизації дисконту (премії) за зобов'язаннями банку; правила ведення бухгалтерських записів за окремими видами операцій банку; установлення витрат банку, для яких вибираються облікові методики створення забезпечення та визначення правил їх накопичення в балансі банку.

Недостатність та нерозробленість нормативного забезпечення формування облікової політики щодо створення забезпечень банку та бажання достовірного відображення фінансового результату діяльності банку вимагає окреслення та наступної зміни строків; визначення методів нарахування амортизації дисконту (премії) за зобов'язаннями банку; правила ведення бухгалтерських записів за окремими видами операцій банку; установлення витрат банку, для яких вибираються облікові методики створення забезпечення та визначення правил їх накопичення в балансі банку.

Як зазначають аналітики, банки, занижуючи значення облікової політики щодо доходів і витрат, допускають грубі порушення у застосуванні основоположних принципів обліку з метою покращання показників фінансового результату діяльності банку, хоча це негативно впливає на достовірність як поточного фінансового результату діяльності, так і капіталу банку.

Як свідчать результати досліджень банківських аналітиків [12, с. 85-86], банки достатньо уваги приділяють інформації про обрані методи, прийоми та способи обліку за всіма видами активів та зобов'язань, доходів та витрат, однак має місце переваженість внутрішніх облікових стандартів банків надмірною або другорядною інформацією. В основному облікові методики прив'язані до норм податкового обліку, що може призводити до порушення виконання банками вимог стандартів бухгалтерського обліку. Є очевидним, що в результаті невідповідності окремих норм законодавства та у зв'язку з відставанням облікової практики банками не використовуються окремі законодавчо встановлені методики обліку. Це свідчить про недосконалість як нормативного забезпечення

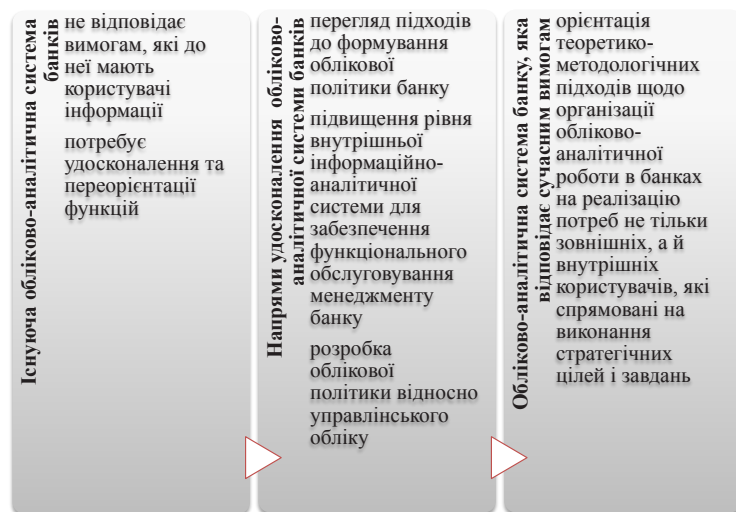

Рис. 1. Удосконалення існуючої обліково-аналітичної системи банку

бухгалтерського обліку, так і наявність внутрішніх проблем у банків, які призводять до порушення встановлених методик обліку.

Неповною мірою розкриваються в обліковій політиці і правила формування реалізованого та нереалізованого результату банку за валютними складовими балансу, порядок формування банком резервів та інших облікових методик капіталу, стратегічна спрямованість діяльності, поточні плани розвитку, достатність внутрішніх контрольних процедур.

Відчутні фінансові втрати й банкрутство окремих банків переконують у тому, що в банках не створено такої обліково-аналітичної системи, яка б відповідає сучасним умовам функціонування банківських установ. Тому, проаналізувавши нагальні питання обліково-аналітичного забезпечення управління банківською діяльністю, нами було сформовано основні відповідні заходи щодо оптимізації обліково-аналітичної системи (рис. 1).

Проведення банком виваженої стратегії удосконалення обліково-аналітичної системи, яка буде ґрунтуватися на досконалих системах обліку, аналізу, контролю та планування, надасть конкурентні переваги на ринку банківських послуг.

Висновки з проведеного дослідження. Управління фінансовими ресурсами банку потребує надійних джерел інформації про фінансовий стан банку загалом та конкретної інформації, придатної для використання в процесі прийняття управлінських та інвестиційних рішень. Така інформація формується у процесі функціонування обліково-аналітичної системи. Відсутність чітко налагодженого механізму роботи обліково-аналітичної системи, без адекватно сформульованих цілей та завдань не забезпечить подання релевантної інформації відповідним групам користувачів для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Система управління комерційним банком, яка базується на досконалії обліково-аналітичній системі, унеможливує появу неконтрольованих ситуацій у

веденні банківського бізнесу, процес його здійснення стає керованим, а зміст – зрозумілим управлінням різних рівнів. Це створює об'єктивні умови обґрунтованого та своєчасного розв'язання критичних проблем і їх передбачення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Новий курс: реформи в Україні 2010-2015 : [національна доповідь / за ред. В.М. Гейця]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 228 с.
2. Статистичні дані [Електронний ресурс] / Держкомстат : [сайт]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Загл. з екрану.
3. Волощук Л.О. Аналіз фінансової звітності як елемент обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовим станом підприємства [Текст] / Л.О. Волощук // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – 2009. – № 15(93). – С. 48-55.
4. Ключко Л.А. Фінансова стабільність банків та її визначальні характеристики [Текст] / Л.А. Ключко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 1. – С. 142-150.
5. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки в системі економічних відносин [Текст] / Г. М. Азаренкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 328 с.
6. Гольченко І. Банківська система України у зміцненні конкурентоспроможності регіонів [Текст] / І. Гольченко, О. Сидоренко // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 4. – С. 32-34.
7. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу [Текст] / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2008. – С. 6-9.
8. Голов С.Ф. Управленческий учет [Текст] / С.Ф. Голов. – К. : «Скарби», 1998. – 384 с.
9. Голубович А.Д. Управление банком: организационные структуры, персонал и внутренние коммуникации [Текст] / А.Д. Голубович, А.В. Ситнин, Б.Л. Хенкин. – М. : АО «Менатеп-Информ», 1992. – 256 с.
10. Гронер К. Управління казначейством [Текст] : матеріали семінару. – К. : Нац. центр підг. банк. працівників України, 2000. – 140 с.
11. Криклій А.С. Банківська система України в умовах розбалансування фінансових ринків: реалії та очікування [Текст] / А.С. Криклій // Економіка та держава. – 2008. – № 4. – С. 20-22.
12. Слюніна Т.Л. Розвиток вітчизняної мережі банківських установ: особливості та регіональні аспекти [Текст] / Т.Л. Слюніна, Є.Б. Бережний, В.В. Ляшенко // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2007. – № 755. – С. 84-88. – (Економічна серія).